SAMEN BETER WORDEN

Rapport van de 'werkgroep Hoe nu verder'
van de Patiëntenkring Groningen

Patiëntenkring Groningen
De vereniging van patiënten
die de door de antroposofie geïnspireerde gezondheidszorg
in Groningen ondersteunt.

Inzicht – Informatie – Contact – Hulp – Steun aan zorgprofessionals – Ontwikkeling

Werkgroepleden:
Christien Enzing, Josefien Harmsen, Rob Heller, Leni van Noord en Peter Oterdoom (auteur rapport)

november 2022

Een gezond sociaal leven verzorgt
men alleen als in de spiegel van de mensenziel
een beeld van de hele gemeenschap gevormd wordt.
En wanneer in de gemeenschap de kracht van eenieder leeft.

Rudolf Steiner (1861 – 1925)

INHOUDSOPGAVE

Hfst.		Blz.
	Inhoudsopgave	2
	Samenvatting	3
	Voorwoord	4
I	Inleiding	5
II	Aanleiding	6
III	Doelstelling	6
IV	Methode / Plan van Aanpak	6
V	Resultaten	7
VI	Conclusie	8
VII	Aanbevelingen	9
VIII	Bijlagen	
	1. Statuten Patiëntenkring Groningen (PKG)	11
	2. Statuten Stichting ter bevordering van de antroposofische geneeskunst in Groningen (STAGG)	11
	3. Info over de Algemene Verordening Gegevens Bescherming (Europese Privacywetgeving)	11
	4. Ontwikkelingen EU-parlement	11
	5. RIVM- onderzoek breed gezondheidsconcept	11
	6. Literatuur: Boek 'Geneeswijzen in Nederland. Handboek complementaire behandelingen voor professionals'	11
	7. Landelijke organisaties gericht op de door de antroposofie geïnspireerde gezondheidszorg	12
	8. Lokale organisaties Gezondheidszorg Groningen	13
	9. Enquête (vragenlijst) en Samenvatting resultaten Enquête	14
	10. Vragenlijst artsen en resultaten gesprekken artsen	16
	11. Sociale Driegeleding	16
	12. De overheid en de zorgverzekeraars	17
	13. Lijst mogelijke inhoudelijke bijdragen Patiëntencafé	17

SAMENVATTING RAPPORT VAN DE WERKGROEP 'HOE NU VERDER'

Patiëntenkring Groningen 29 nov. 2022

Eind zeventiger jaren is in Groningen de eerste antroposofische huisarts werkzaam geworden, gevolgd door een aantal antroposofische therapeuten. Zij werkten onder de naam Therapeuticum Lemminkäinen. Deze huisarts was aangetrokken op initiatief van patiënten die zich hadden verenigd om antroposofische gezondheidszorg in Groningen te realiseren. Deze Patiëntenvereniging is altijd actief gebleven als Patientenkring Groningen met de ondersteuning van patiënten en de zorgverleners.

In de ruim veertig jaar van het bestaan van therapeuticum en patiëntenvereniging is er veel veranderd in de gezondheidszorg. Gestaag nam de werkdruk voor de zorgaanbieders toe en werden steeds meer antroposofische behandelingen niet of minder vergoed door de zorgverzekeraars.

Toen eind 2019 de laatste praktijkhoudende antroposofische arts met pensioen ging is de huisartsenpraktijk overgedragen aan een regulier praktijkhoudend huisarts en ging verder onder de naam Huisartsenpraktijk Noorderhaven. De drie antroposofische artsen en de ondersteunende staf kwam bij deze praktijkhouder in dienst. De therapeuten zijn als zelfstandige ondernemers verder gegaan in het samenwerkingsverband Lemminkäinen. Daarnaast zijn er in de door de antroposofie geïnspireerde gezondheidszorg in Groningen en omgeving nog een aantal andere zelfstandige therapeuten actief. Covid heeft gemaakt dat de activiteit in de Patiëntenvereniging sterk afnam. Het bestuur heeft ook geen nieuwe bestuursleden kunnen vinden voor bestuursleden die wilden vertrekken. Door Covid en de wisseling van praktijkhouder waren zij al langer op hun post gebleven. De vereniging heeft nu 380 leden, waarvan 320 in de stad wonen.

De Algemene Leden Vergadering (ALV) heeft in nov 2021 een werkgroep ingesteld onder de naam 'hoe nu verder' die de levensvatbaarheid van de Patientenkring Groningen dient te onderzoeken en voorstellen dient te doen hoe dat kan. April 2022 zijn er in de ALV wijzigingen en aanvullingen in de werkgroep afgesproken. Dit rapport doet verslag van het resultaat.
De werkgroep deed onderzoek naar de antroposofische gezondheidszorg en de gezondheidszorg in Groningen. Zij hield een enquête onder de leden. Plande een viertal leden- en themabijeenkomsten. En voerde gesprekken met de antroposofische huisartsen.
Uit de statistisch grote respons op de enquête -80 reacties- kan geconcludeerd worden dat er nog altijd een grote betrokkenheid van de leden is in hoofd en hart bij de vereniging. De werkgroep is teleurgesteld dat alle bijeenkomsten geen doorgang konden vinden omdat leden niet tot in hun voeten betrokken waren.

Als belangrijkste doelen van de vereniging naar de leden is te onderscheiden: inzicht in de antroposofische visie op gezondheid bieden; informatie verstrekken; contact tussen patiënten onderling en zorgaanbieders & patiënten kansrijk maken; onderlinge hulp tussen patiënten faciliteren; zorgaanbieders ondersteunen en de antroposofische gezondheidszorg (in Groningen) bevorderen.

Als dit concreet wordt uitgewerkt zal dit een gunstig effect hebben op de vitaliteit van de vereniging en zal de belangstelling om aan de vereniging bij te dragen -en bijv. bestuurslid te worden- weer hersteld kunnen worden. In dit rapport maakt de werkgroep een begin met de ideeënvorming daaromtrent. De werkgroep doet een aantal concrete voorstellen. Er zijn een flink aantal vrijwilligers nodig. Voor taken als één keer per jaar tot één keer per week. Een handvol vrijwilligers dient bereid te zijn een nog meer intensieve taak te vervullen, bijvoorbeeld als bestuurslid. Er is een concrete takenlijst in voorbereiding.

Gedacht kan worden aan intensivering van de communicatie met en onder de leden; verhogen van de dienstbaarheid van de vereniging voor haar leden; steun voor de zorgprofessionals; bijdragen aan de ontwikkeling van de door de antroposofie geïnspireerde gezondheidszorg.
Uit de enquête -met een respons van 80 leden- kwam als belangrijkste de behoefte aan workshops, lezingen, belangenbehartiging, bereikbaarheid en deskundigheid antroposofische zorgaanbieders bevorderen, bewustzijnsgroepen, voorlichting, de TOP-regeling.

VOORWOORD

De Patiëntenkring Groningen (PKG) is een vereniging. Diens doel is het ontwikkelen van op de antroposofie geïnspireerde gezondheidszorg in de regio Groningen. Dat is niet alleen de huisartsenpraktijk Noorderhaven en het samenwerkingsverband van de therapeuten van Lemminkäinen, maar alle antroposofische gezondheidszorg in de regio.

Reguliere zorgaanbieders komen meestal in actie na een klacht. Kenmerkend voor de antroposofische gezondheidscentra is dat er veel aandacht is voor de patiënten, hun leefstijl en hun omgeving. Die centra hebben vaak een vereniging waar daar aandacht aan wordt gegeven voordat er klachten zijn. Zij werkt vooral aan positieve gezondheidszorg: preventief en holistisch. Want ziekte is niet een verstoring waarna we weer de oude willen worden, het is een ontwikkelkans waarvan alle patiënten beter kunnen worden. Ook als je geen klachten hebt kan je er voor kiezen aan je gezondheid en die van je naasten te werken. Dan gaat het bijvoorbeeld over voeding, leefstijl, opvoeding, kunst, sport, ouderdom, coaching, advies, mantelzorg.

Hoewel deze benadering landelijk met 30 gezondheidscentra tot de kleinere stromingen in de complementaire geneeskunde gerekend kan worden, is deze inhoudelijk sterk ontwikkeld.

Als planten niet bloeien, verbeter je de omgeving waarin zij groeien, niet de plant zelf. ***(Alexander den Heijer)***

Ieder die bij een huisarts is ingeschreven wordt patiënt genoemd. In de door de antroposofie geïnspireerde gezondheidszorg zijn patiënten dus actief bezig met gezondheid, ook als ze niet ziek zijn. Het is de mens en diens omgeving die samen tot gezondheid zijn te leiden.

De patiëntenvereniging telt 380 leden. Ca. 320 in de gemeente Groningen en ca. 60 eromheen tot een hemelsbrede afstand van ca 30 km van Stad. Er is geen goed onderscheid tussen de aantallen eenpersoonslidmaatschappen en lidmaatschappen door een huishouden. Het ledenbestand is ca 10 % van het aantal patiënten van de huisartsenpraktijk. Zij ondersteunt zowel patiënten als zorgaanbieders. Steun door geldmiddelen beschikbaar te stellen en door vrijwilligerswerk van leden. Ook steunt ze de verdere ontwikkeling van de door de antroposofie geïnspireerde gezondheidszorg.
Voor de leden richt de vereniging zich op het bieden van inzicht, informatie, contact en hulp. Samen werkzaam en uniek voor deze vorm van zorg.

De reguliere gezondheidszorg loop vast. In sommige sectoren is dat al wat meer zichtbaar dan andere. In de actualiteit van 2022 zien we bv. berichten over jeugdzorg en huisartsen.
De door de antroposofie geïnspireerde gezondheidszorg en in wezen alle complementaire geneeswijzen zijn hard nodig om perspectief te bieden voor vernieuwing van de gezondheidszorg. Er is veel bereikt in de reguliere zorg van de laatste 100 jaar maar verbreding blijft nodig. De westerse focus op medicijnen als geneesmiddel is niet de enige weg. Andere culturen en nichemarkten kunnen essentieel blijken voor de vernieuwing. Dat alleen al maakt dan antroposofische gezondheidszorg bestaansrecht heeft.

De vereniging heeft toekomst als voldoende vrijwilligers bijdragen aan het verenigingswerk. Er zijn een flink aantal vrijwilligers nodig.

De inrichting van het werk vraagt aandacht. Pijlers daarbij zijn:

- Vrijheid van artsenkeuze en keuze van behandeling;
- Broederschap tussen patiënten onderling om behandelingen toegankelijk te maken, tussen patiënten en zorgprofessionals om hoog niveau na te streven zonder te veeleisend te zijn en tussen zorgprofessionals onderling, d.w.z. geen economische concurrentie;
- Gelijkheid tussen alle partijen en individuen in de afspraken is daarbij een derde pijler.

Deze visie staat bekend als Sociale Driegeleding.

Een woord van dank naar de bestuursleden die zich hebben ingezet om de vereniging door de Covid periode te loodsen. Ook bij de veranderingen van de praktijkhoudende huisarts bleven zij actief op hun post.

I INLEIDING

In de zeventiger jaren van de twintigste eeuw zijn patiënten in Groningen actief geworden om de op de antroposofie geïnspireerde gezondheidszorg hier te realiseren. Een eerste antroposofisch huisarts werd aangetrokken. In 1979 is het pand aan de Noorderhaven 32 aangekocht. Op 18 oktober 1979 werd opgericht de “Stichting ter bevordering van de antroposofische geneeskunst in Groningen” (STAGG) KvK nr. 41009311. Deze is eigenaresse van het pand Noorderhaven 32 en tracht haar in de naam verwoordde doel te bereiken door exploitatie van therapeutische centra.
Leden van de Patientenkring Groningen hebben in belangrijke mate de middelen bijeengebracht om het pand te kunnen verwerven.
Statuten zie bijlage 1.

De groep enthousiastelingen is de initiatiefnemer. Ze is veel later rechtspersoon geworden op 11 december 1992 onder de naam: Patientenkring Groningen, Vereniging ter bevordering antroposofische gezondheidszorg Groningen en omstreken. KvK nr. 40026339.
Statuten zie bijlage 2.

Vereniging en Stichting staan juridisch los van elkaar doch werken nauw samen.

Men is begonnen met één huisarts, dat werd tot een gezondheidscentrum (therapeuticum) met artsen en therapeuten en bijbehorende staf onder de naam 'Therapeuticum Lemminkäinen'.
In de 40 jaar van haar bestaan is er heel veel veranderd in de zorg. Er is steeds minder ruimte voor de specifieke door de antroposofie geïnspireerde aanpak. De patiënten verwachten die nog wel. De overheid en de zorgverzekeraars hebben de regels steeds strakker gemaakt en ook vele antroposofische behandelingen niet meer vergoed. De zorgprofessionals ervaren steeds meer druk in hun werksituatie. De Covid situatie heeft dat nog versterkt.

Toen de laatste antroposofische praktijkhoudende huisarts -Rigobert van Zijl- met pensioen ging was een opvolger niet beschikbaar. Ook landelijk is het momenteel zeer moeilijk antroposofische huisartsen te werven. De huisartsenpraktijk is overgedragen aan een regulier praktijkhoudend huisarts Maarten Goedhart. Het werk is daarbij opnieuw ingericht. Dokter Goedhart heeft de praktijk 'Huisartsen Noorderhaven' waar antroposofisch arts Susan Karwowski in dienst is. Evenals tot 1 nov. de huisarts Maria Strating (deze laatste is nog in opleiding tot antroposofisch huisarts). De derde antroposofische huisarts is om gezondheidsredenen al eerder gestopt.
Ook de voor de huisartsen benodigde staf van Lemminkäinen is in loondienst gekomen bij dokter Goedhart.

De therapeuten werken samen onder de naam therapeuticum Lemminkäinen.
Er zijn nu zes therapeuten verbonden:

- Euritmietherapie Geesina Stradmeijer;
- Integratieve Kinder- en Jeugdtherapie Birgit Fonville;
- Vak therapie (voorheen kunstzinnige therapie) Susan Manon Goslinga;
- Massagetherapie Mirjam van Kan;
- Lichaamsgerichte psychotherapie en traumatherapie Liesbeth Haken;
- Uitwendige therapie Pauli van Engelen.

De antroposofische zorgaanbieders hebben jarenlang in een maatschap gewerkt. De maatschap is enkele jaren terug opgeheven omdat die niet vol te houden bleek.

Daarnaast zijn er nog diverse door de antroposofie geïnspireerde zorgaanbieders in de regio Groningen actief.

Er leeft de wens deze inrichting naar de sociale driegeleding ook in de antroposofische gezondheidszorg in Groningen werkzaam te laten zijn.

II AANLEIDING

Het bestuur van de Patientenkring Groningen (PKG) kon geen opvolging vinden. Door de wisseling van de praktijkhoudende huisarts en de Covid situatie werden bestuursleden min of meer gedwongen op hun post te blijven. Eind 2021 is de 'werkgroep Hoe nu verder' opgericht.

De aanleiding was het gebrek aan bestuurskandidaten, de oorzaak ligt echter meer in de veranderingen in de gezondheidszorg en verminderde activiteit van de leden van de PKG.
Er zal in december 2022 een algemene ledenvergadering (ALV) worden gehouden waarin voorstellen inzake de toekomst van de PKG worden gedaan.

In afwachting van rapportage door de werkgroep en besluitvorming van de ALV is de penningmeester Hans Vermaat interim-voorzitter en zijn Doety de Boer en Heidi Duncan bestuursleden.

III DOELSTELLING

Opdracht aan de werkgroep was te onderzoeken of de PKG nog een rol kan vervullen, en zo ja welke. En voorstellen te doen hoe deze uitgewerkt kan worden. Zodat op basis daarvan nieuwe bestuursleden aangetrokken kunnen worden.

De werkgroep is november 2021 ingesteld door de Algemene Leden Vergadering (ALV) en in april 2022 in de ALV gewijzigd en aangevuld.
De werkgroep bestaat uit:
Christien Enzing, Josefien Harmsen, Nelly Hazen (1e fase), Rob Heller, Leni van Noord en Peter Oterdoom.

Het doel van de werkgroep:

1. Te onderzoeken hoe de Patientenkring een rol kan vervullen in de antroposofische gezondheidszorg in Groningen.
2. Hoe bestuur en leden daaraan kunnen bijdragen.
3. De rapportage van de werkgroep kan de basis worden op grond waarvan een nieuw bestuur werkzaam kan worden en nieuwe bestuursleden kunnen worden geworven.

IV METHODE / PLAN VAN AANPAK

De werkgroep heeft besloten gebruik te maken van de volgende manieren:

A. Een enquête onder de leden.
B. Een gesprek met de huisartsen Susanne Karwowski en Maria Strating.
C. Het organiseren van een viertal ontmoetings- en themabijeenkomsten.
D. Het vormen van eigen standpunten op basis van indrukken, literatuur, gesprekken met betrokkenen.

V RESULTATEN

A. De enquête

In het najaar 2022 is een enquête onder de leden gehouden.
Er zijn vragen gesteld over hoe de leden zien wat de patiënten nodig hebben; wat de leden kunnen bijdragen; wat hun mening is over de compleetheid van het therapieënaanbod en over het aanbod van de vereniging.
Er was een zeer goede respons: van de 380 leden hebben 80 de vragenlijst ingevuld en teruggezonden.

Een samenvatting van alle gerespondeerde vragenlijsten is te lezen in bijlage 9.

B De interviews met de antroposofische huisartsen.

Om de vertrouwelijkheid van de antwoorden van de huisartsen te waarborgen is onderstaand een samenvatting van beide interviews weergegeven. De belangrijkste en opvallendste uitkomsten zijn:

- De huisartsen waren en zijn enthousiast over de antroposofische gezondheidszorg. Samenwerking, samen sterk, voor huisartsen, therapeuten en patiënten blijft hoog in het vaandel staan.
- Tegelijkertijd is de huidige algemene gezondheidszorg en de interne praktijkvoering dusdanig georganiseerd dat er weinig of onvoldoende tijd is voor de antroposofische gezondheidszorg. Ook de hectiek van alledag en het gebrek aan (antroposofisch geschoolde) huisartsen vormen een probleem.
- In de huidige situatie van de huisartsenpraktijk moet voor overbelasting van de huisartsen worden gewaakt.
- In de huidige situatie van de huisartsenpraktijk is de bemensing van andere huisartsen, naast Susanne Karwowski, het belangrijkste aandachtspunt om actie op te ondernemen.
- Hoewel daar onduidelijkheid over bestaat, kan erdoor leden, als je ingeschreven staat als patiënt, wel gekozen worden voor een antroposofisch consult.
- De huisartsen zien hun bijdrage voor de antroposofie primair inhoudelijk (consult, medicatie) en daarnaast door het geven van workshops.
- De huisarts moet meer zeggenschap krijgen over de TOP-regeling; aan deze regeling dient een nadere concrete uitvoering te worden gegevens.
- De Patiëntenkring Groningen is meer een Vrienden Kring Groningen met als doelstelling ondersteuning van artsen, therapeuten en patiënten.

C 4 ontmoetings- en themabijeenkomsten

De bijeenkomsten zijn georganiseerd om contact te hebben met de leden en om niet alleen een enquête als middel te gebruiken.
Van tevoren zijn er 3 thema’s vastgesteld, o.a. gericht op ‘ouder en kind’ en op ‘contact met de therapeuten’.
Een laatste zou afhankelijk van de respons van de enquête worden ingericht.
Voor geen van de drie geplande ontmoetingen was voldoende belangstelling. Daarop zijn ze afgezegd en is de vierde niet meer gehouden.
Door 2 werkgroep-leden is voor de opzet, de werving en de uitvoering van deze bijeenkomsten erg veel werk verricht. Voor enkele werkgroep leden levert het gebrek aan aanmelding de nodige frustratie op. Op zich opnieuw de uitdaging hoe leden van de Patiëntenkring meer betrokken te krijgen zijn en tot een actievere opstelling zijn te brengen.

D Bevindingen

In de bijlagen zijn een aantal onderzochte bronnen beschreven, o.a.:

- Het Nederlandse en Europese gezondheidszorgbeleid;
- Het boek 'Geneeswijzen in Nederland. Handboek complementaire behandelwijzen voor professionals (Aakster en Kortekaas uitgeverij Ankh Hermes);
- De landelijke patiëntenvereniging voor door de antroposofie geïnspireerde zorg 'Antroposana';
- Andere gezondheidscentra waar geïnspireerd op de antroposofie wordt gewerkt;
- Themabrochures van de 'Uitgeverij Centrum Sociale Ontwikkeling';
- De Ned. Ver. Antroposofische Zorgaanbieders;
- De Ned. Ver. Antroposofische Artsen
- De Academie Antroposofische Gezondheidszorg;
- Landelijke holistisch werkende professional en patiëntenorganisaties;
- Lokale patiënt en mantelzorg gerichte gezondheidszorg organisaties;

- Rondleiding door Noorderhaven 32 door een van de bestuursleden van de STAGG.

Andere regionale door de antroposofie geïnspireerde organisaties en impulsen voor zover er raakvlakken zijn met zorg, opvoeding en welzijn.

Naarmate de werkgroep meer inzicht kreeg in de situatie in de landelijke gezondheidszorg, de door de de antroposofie geïnspireerde gezondheidszorg, en daarin de regionale situatie en de situatie in het gezondheidscentrum en bij externe verwante zorgprofessionals, werd de materie steeds omvattender.
Er rezen steeds meer toekomstkansen op. Daarvan is bij lange na niet altijd onderzocht of er draagvlak is en die daardoor kansrijk zijn.
Het is duidelijk dat er vervolgonderzoek nodig is in geval de Alg. Leden Vergadering besluit en inricht dat de vereniging toekomst heeft.

In de bijlagen is nadere uitwerking / onderbouwing te vinden.

VI CONCLUSIES

In de conclusies en aanbevelingen spreekt de werkgroep zich uit, niet altijd unaniem. Er is gestreefd naar een zo objectief mogelijke weergave.

- Er is een duidelijke discrepantie tussen de behoefte aan workshops en lezingen en het gebrek aan belangstelling voor de themabijeenkomsten. Dit moet nader onderzocht.

- De vereniging heet volgens de statuten ‘Patiëntenkring Groningen', terwijl nu de naam Patiëntenkring Lemminkäinen wordt gevoerd.

- Uit de respons op de enquête is statistisch gezien een intensieve betrokkenheid van de leden af te leiden. Aandachtspunt is het stimuleren van de leden tot het leveren van bijdragen als deelnemer van activiteiten en als vrijwilliger.

- De Vereniging Patientenkring Groningen heeft 380 leden. 320 daarvan wonen in de stad.

- De vereniging is financieel gezond. Er is een goede reserve en de inkomsten waren over 2021 goed.

- Bij de patiënten leeft de wens dat het gebouw weer de huiselijke uitstraling krijgt van vóór de verbouwing 2019.

- De patiënten zien graag op de antroposofie geïnspireerde omgangscultuur nadrukkelijker in de huisartsenpraktijk ruimte krijgen.

- Er is een duidelijke wens de vereniging laagdrempelig te maken en verjonging en groei van het ledenbestand te bevorderen.

VII AANBEVELINGEN

7.1
Richt het werk van de vereniging op wat in de statuten staat: het bevorderen van de door de antroposofie geïnspireerde gezondheidszorg in Groningen en omstreken: Noem de vereniging daarom niet naar Lemminkäinen, het therapeuticum is één van de aandachtgebieden naast andere.

7.2
De huidige richtbedragen voor contributie voor de Patiëntenkring Groningen zijn:

- Lager inkomen € 32,- bij meerdere personen € 47,- per jaar
- Midden inkomen € 63,- bij meerdere personen € 94,- per jaar
- Hoger inkomen € 125,- bij meerdere personen €175,- per jaar

De leden bepalen zelf de hoogte van de bijdrage.

Een niet unaniem voorstel van de werkgroep is de contributie te verlagen naar €12,- voor personen en € 24,- voor huishoudens waarbij 2 volwassenen lid kunnen zijn. Dit om de drempel voor lidmaatschap te verlagen.
Inmiddels is er een bestuursvoorstel:
Personen die van mening zijn dat de contributie hun budget te boven gaat kunnen voor € 1,- pp per jaar lid worden. Eén telefoontje naar de penningmeester volstaat.
De penningmeester is vertrouwenspersoon en deelt geen persoonlijke informatie met andere (bestuurs)leden.

7.3
Houdt de verjaardagen van leden en hun gezinsleden bij, nodig gezinsleden op hun 18e verjaardag uit lid te worden.

7.4
Kies voor een klein bestuur voor verenigingsbeheer (communicatie, geld, rechtsleven) en vele vrijwilligerswerkgroepen voor het inhoudelijke werk. In de vereniging zijn zeker 30 tot 40 vrijwilligers nodig om de vereniging levend te maken.
De meesten voor taken één keer per jaar tot één keer per week.
Een handvol vrijwilligers zal bereid moeten zijn een meer intensieve bijdrage, bijvoorbeeld als bestuurslid te leveren.

7.5
Stimuleer de bekendheid van de TOP-regeling.
Gebruik die ook voor drempelverlaging van cursussen en workshops.

7.6
Gebruik de contributie voor de exploitatie van de vereniging.
Het ontwikkelen van de zorg en de TOP-regeling kan uit schenkingen worden gefinancierd. Of uit eigen vermogen. Stimuleer leden actief te schenken. Vraag daarvoor bij de Belastingdienst een ANBI (Algemeen Nut Beogende Instelling) -status aan. Stimuleer langlopende jaarlijkse (ANBI aftrekbare) schenkingen.

7.7
Organiseer -als er voldoende vrijwilligers voor te werven zijn- een wekelijkse ontmoetingsmogelijkheid.
Bijvoorbeeld: Een Patiëntencafé op vrijdagmiddag 16:30 uur inloop 17:00 uur korte inhoudelijke bijdrage van een half uur en daarna ontmoetingsmogelijkheid tot ca. 19 uur. Men kan ook kiezen voor de ontmoeting en de inhoudelijke bijdrage niet bijwonen. Het is ook een overblijfmogelijkheid in de stad (misschien beter op koopavond?). Bv. zaal en tafel/keukenruimte beide gebruiken. Het inhoudelijke moment kan gebruikt worden om aandacht te vragen voor een lezing, cursus ed. maar ook gaan over bewegen, voeding, kunst, speelgoed, opvoeding enz. Doordat het wekelijks is en tussen twee dagdelen kan het makkelijk bezocht worden. Een prijsvraag om een naam te vinden. In de bijlage een eerste lijst om te toetsen of wekelijks een onderwerp haalbaar is.

7.8
Maak van de nieuwsbrief een Patiënten magazine. Bijvoorbeeld als blog met aandacht voor landelijke antroposofische gezondheidszorg onderwerpen en lokale reguliere en verwante complementaire gezondheidszorg onderwerpen. Inhoudelijk verwant aan het Patiëntencafé. Een prijsvraag om een naam te vinden.

7.9
Maak een PKG-affiche over de Patientenkring Groningen om in wachtruimten en of in winkels op te kunnen hangen. Trefwoorden: Groningen, samen, antroposofie, ontwikkeling, inzicht, informatie, contacten, hulp, steun aan zorgprofessionals.

7.10
Maak een PKG-folder waarin de thema's die in het affiche zijn aangekaart worden uitgewerkt. Zie ook de folder van Antroposana.

7.11
Haal een doos van de overzichtsboekjes 'Gezichtspunten' van het Centrum Sociale Gezondheidszorg in huis om in de wachtkamer kosteloos beschikbaar te stellen.

7.12
Laat een bestuurslid deel uitmaken van zowel het bestuur van de Vereniging PKG als het bestuur van de Stichting STAGG. Deze kan als een 'linking pin' in vertrouwen de afstemming waarborgen.
Regelmatig te houden gemeenschappelijke vergadering kan bv. ook.

7.13
De stichting STAGG en de Patiëntenkring dienen renteloos van elkaar te kunnen lenen als dat juridisch en fiscaal mogelijk is, wellicht zelfs wederzijds kunnen schenken.

7.14
Geef het gebouw aandacht.
Bijvoorbeeld: Laat een antroposofisch geïnspireerd kunstenaar een kunstwerk maken op het gele vlak van de wachtkamerbalie. Evt. te selecteren door een prijsvraag.
Verder bv. gezien de vergrijzing en de rol van de huisarts daarbij: Plaats een traplift of rolstoelplateau of echte lift.

7.15
Verhuur tegen dezelfde condities als Lemminkäinen therapeuten aan andere antroposofische therapeuten uit de regio (en uit de rest van Nederland?), zoals Jan Pieter van der Steen consultatief arts/ dementiespecialist, José Boksebeld uitw. therapie, Riemke Cramer fysiotherapeut, enz.

7.16
Begin een bibliotheek van boeken/ tijdschriften over antroposofische gezondheidszorg.
Uitlening o.a. tijdens het Patiëntencafé.
Boeken die nadere verdieping geven zijn o.a. in de folder van Antroposana vermeld.

7.17
Probeer een paar grote complementaire partijen als huurder in het pand op te nemen: Natuurgeneeskunde, Ayurveda, Homeopathie, Chiropractor, enz.

7.18
Ontwikkel een nieuwe huisstijl.

7.19
Werk aan uitwerking van de Sociale Driegeleding in de Antroposofische Gezondheidszorg in Groningen.

VIII Bijlagen

(Bijlage 1 tot en met 5 zijn in het bezit van de Werkgroep)

Bijlage 1
Statuten Patiëntenkring Groningen (PKG).

Bijlage 2
Statuten Stichting ter bevordering van de antroposofische geneeskunst in Groningen (Exploitatiestichting gebouw STAGG).

Bijlage 3
Info over AVG (Europese Algemene Verordening Gegevens Bescherming).

Bijlage 4
Ontwikkelingen EU-parlement.

Bijlage 5
RIVM-onderzoek breed gezondheidsconcept.

Bijlage 6
Boek 'Geneeswijzen in Nederland, Handboek complementaire behandelwijzen voor professionals'
Auteurs Corwin Aakster, Fleur Kortekaas (voorheen Paul van Dijk), uitgevrij Ankh Hermes 2016.

Samenvattend geeft het boek aan dat de complementaire geneeskunde onontbeerlijk is voor de ontwikkeling van de reguliere geneeskunde. Sinds 1981 is de complementaire geneeskunde naast de reguliere ook gereguleerd. Een heel hoofdstuk gewijd aan Antroposofische Geneeskunde. Antroposofische geneeskunde is een kleine maar wel een krachtig gefundeerde stroming binnen de complementaire geneeskunde.

Zeer lezenswaardig om de positie van de complementaire geneeskunde te begrijpen.
Heel kort samengevat:
'Alternatief' is eigenlijk geen houdbaar begrip. De reguliere geneeskunde is niet te vervangen, die heb je altijd nodig. Dus iedereen, ook als je geen klachten hebt, doet er goed aan een huisarts te kiezen.
'Complementair' betekent aanvullend. Complementaire geneeskunde kan heel veel betekenen. Niet alleen voor de reguliere geneeskunde, daar zijn veel vragen waar de reguliere geneeskunde geen antwoorden heeft. En om de reguliere geneeskunde te vernieuwen is de complementaire geneeskunde een belangrijke bron van inspiratie.
Het boek beschrijft een 'Basis Bio Regulatie Systeem' waar heel methodisch het vraagstuk van organisme en ziekte wordt benaderd, kan uitgewerkt in vele complementaire geneeswijzen.
Er wordt ook gezocht naar geïntegreerde geneeskunde, uitgaande van de hele mens. Termen die aandacht krijgen: alternatief, complementair, traditioneel, energetisch, integraal.
En complementair kan heel veel betekenen voor patiënten. 6% van de bevolking gaat naar complementaire geneeswijzen: vooral vrouwen, hoger opgeleiden, 30-65-jarigen, aanvullend verzekerden. Waarvoor? Vooral bewegingsapparaat, zenuwstelsel (hoofdpijn), kanker. Waarom? teleurstelling in regulier, positieve info over complementair / gemeenschappelijke achtergrond, wanhoop in eigen lijden. Maar ook vertrouwen: in integrale aanpak, andere visie op gezondheid, persoonlijke benadering, emoties bespreekbaar, zelf aan ziekte en eigen leven werken, minder schadelijke methoden, beter resultaat op lange termijn.

Hoofdstuk 9 van het boek behandelt uitgebreid de antroposofische geneeskunde.
Geneeskunde is sinds 1865 gereguleerd. Lange weg. 1981 Commissie Alternatieve Geneeswijzen (Muntendam), 1993 wet BIG (Beroepsuitoefening Individuele Gezondheidszorg) De koepelorganisaties bepalen kwaliteit, beroepsprofielen, toelatingseisen, opleiding, nascholing, visitatie, klacht- & tuchtrecht. In ons geval Ned. Ver Antroposofische Zorgaanbieders (NVAZ). Louis Bolk Instituut (onderzoek), Hogeschool Leiden (opleiding). De vrije artsenkeuze is in principe gewaarborgd, hand in hand met kwaliteitsbewaking beroepsgroep. Wij de patiënten, (PKG, Antroposana) moeten wel scherp blijven om dat overeind te houden, het gaat niet vanzelf.
1500 complementaire artsen, 30.000 therapeuten, 1- 1,5 mln. patiënten. Geen exacte cijfers bekend bij CBS. Globaal 22% acupunctuur, 21 % andere complementaire geneeswijzen, 20 % homeopathie, 15 % chiropractor, 15 % osteopaat, 12 % natuurgenezer, 6% magnetiseur/paranormaal, 3% kruidengenezer, 2% antroposofisch geïnspireerd, 1% gebed/ religieus genezer.
Antroposofische geneeskunde is dus een kleintje onder de complementaire.

De vereniging is gesprekspartner geweest van zorgverzekeraars. Tot voor enkele jaren bestond er nog een speciale verzekering voor complementaire geneeskunde. De Vereniging geeft het blad 'Ita' uit, vernoemd naar Ita Wegman, de arts die samen met Rudolf Steiner de aanzet heeft gegeven tot de door de antroposofie geïnspireerde geneeskunde. Veel inhoudelijke publicaties.
Antroposana (landelijke patiëntenvereniging): gezondheid stimuleren; bijdragen aan ontwikkeling; lichaam-psyché-geest; evenwicht; complementair (aanvullend); het zelf genezend vermogen.
Werkwijze; praktijk van landelijke organen voor opleiding, kwaliteitszorg.
Dertig op antroposofie geïnspireerde gezondheidscentra in Nederland, Instituten voor gehandicapten, verstandelijke beperking, ouderen, kinderen, verslaafden.
Kerntaken van Antroposana zijn Belangenbehartiging; Informatievoorziening en dienstverlening; Lotgenotencontact; Onderzoek en Kwaliteitstoetsing. De contributie voor Antroposana is €36,- per jaar.

Bijlage 7
Landelijke organisaties gericht op de door de antroposofie geïnspireerde gezondheidszorg.

- Verkennen van verwante landelijke instellingen: mijnpositievegezondheid.nl; mijnkwaliteitvanleven.nl, aandachtvoorjouwalsgeheel.nl; ed.;

- De landelijke vereniging patiënten antroposofische gezondheidszorg 'Antroposana' en de verhouding van de Patientenkring Groningen daartoe is verkend;

- Website AntroVista.com Algemene zeer informatieve website over wat er aan inspiratie door de antroposofie leeft in Nederland en daarbuiten.

- Uitgaven (brochures 'Gezichtspunten') Centrum Sociale Gezondheidszorg: Er is een overzichtsfolder uit 2020 waarin alle uitgaven kort zijn samengevat. Er zijn nu -okt 2022- 76 uitgaven; https://www.gezichtspunten.nl/overzicht-titels-gezichtspunten-8.html

- De Medische sectie van de Hogeschool voor Geesteswetenschappen van de internationale Antroposofische Vereniging.

- Binnen de internationaal werkende Antroposofische Vereniging is de Vrije Hogeschool voor Geesteswetenschap actief. Deze is dienstbaar aan het individu dat zich spiritueel wil ontwikkelen en draagt zo bij aan de spirituele verdieping van diverse beroepenvelden. De Hogeschool is opgedeeld in secties. Voor de gezondheidszorg is er de Medische Sectie.

  In Nederland is er sinds 1994 de Medische Sectie Raad (MSR). Hoewel initiatieven primair bij individuen liggen neemt de MSR een coördinerende rol op zich. Ze houdt zicht op ontwikkelingen in het werkveld en stimuleert onderzoek, opleiding, toegankelijkheid, bekendheid, kwaliteit- en efficiëntieverbetering, acceptatie, legitimiteit, belangenbehartiging, beleid. Kortom ze stimuleert samenhang en samenwerking. Dit leidt tot congressen, publicaties ed. en ontleent veel kracht aan het internationale karakter van de sectie.
  Door de antroposofie geïnspireerde zorgprofessionals zijn altijd regulier opgeleid. Naast de reguliere opleiding hebben ze aanvullende antroposofische opleidingen. Hun werk is daardoor complementair (aanvullend) aan de reguliere aanpak.
  De reguliere geneeskunde is vooral sterk in acute zorg; in het bestrijden van ziekte; het verlichten van symptomen en bijwerkingen.
  De op de antroposofie geïnspireerde zorg is vooral sterk in bevordering van gezondheid en vitaliteit; in het laten voeren van de regie door de patiënt zelf -zowel in ziektesituaties, maar ook als de patiënten gezond zijn ligt de regie primair bij hen-.
  Je kan zeggen 'antroposofie waar mogelijk, regulier waar nodig'.

  Onderzoek en ontwikkeling
  De antroposofische gezondheidszorg kan veel resultaten laten zien. Deze zijn vooral ervaring-gebaseerd (experience based).
  De Nederlandse overheid en de zorgverzekeraars zetten hun beleid vooral in op bewijsbare resultaten (evidence based). Dus ook het vergoedingenstelsel voor kosten is daarop gebaseerd.
  In Nederland zijn een aantal onderzoekinstituten actief. Bijvoorbeeld het Louis Bolk Instituut in Bunnik; de Fisher Foundation; Albert de Vries en het lectoraat Antroposofische Gezondheidszorg van de Hogeschool Leiden. Internationaal wordt er samengewerkt aan een vijftal thema's: 1 -zwangerschap, geboorte, eerste levensjaren; 2-management van koorts en infectieziekten; 3- angsten en depressieve klachten & stoornissen; 4- Oncologie (kankeronderzoek) en 5- Palliatieve zorg (zorg bij ongeneeslijke ziekte).
  In andere landen bestaan er door de antroposofie geïnspireerde specialisten en ziekenhuizen. Internationaal stijgt aan universiteiten het aantal leerstoelen die zich toeleggen op antroposofische zorg. Naar de aard van de antroposofische zorg zijn resultaten bijna alleen bewijsbaar te maken als er aanwijzingen zijn gevonden op basis van ervaringen. Het Nederlandse beleid doet de ontwikkeling van de antroposofische gezondheidszorg dus tekort. De vrijheid van therapiekeuze wordt daardoor direct aangetast. Terwijl er wel een aantal voordelen zijn te benoemen: de multidisciplinaire aanpak is in de antroposofische zorg hoog ontwikkeld; patiënten zijn significant meer tevreden dan die van de reguliere zorg; de veiligheid is zeer hoog: ernstige bijwerkingen zijn zeer zeldzaam; en de zorgkosten zijn significant lager, vooral omdat antroposofische medicijnen relatief goedkoop zijn. Net als de landbouw nu zal de medicijngerichte gezondheidszorg tegen grenzen aanlopen. Het is daarom essentieel dat complementaire en holistische geneeswijzen vitaal blijven omdat die richtingbepalend kunnen worden bij het zoeken naar nieuwe wegen.
  In de negentiger jaren had het toenmalige ziekenfonds RZG in Groningen medewerkers vrijgemaakt die de zorgkosten van de antroposofische zorg nauwlettend volgden. Keer op keer stond het management perplex dat de kosten ten opzichte van de resultaten en patiënt tevredenheid zo gunstig uitvielen.

- Ned. Ver. Antroposofische Zorgaanbieders;

  De praktische uitwerking wordt verzorgd door de Nederlandse Vereniging van Antroposofische Zorgaanbieders (NVAZ). Ze is de coördinerende beroepsvereniging voor therapeuten en verpleegkundigen die door de antroposofie zijn geïnspireerd.
  Daarnaast is ze ook dienstverlenend voor de eerstelijnszorg. Er zijn in Nederland 28 gezondheidscentra (therapeutica). En ca. 400 leden die zijn gecertificeerd in Antroposofische Gezondheidszorg. Ook is de NVAZ dienstbaar aan de langdurige zorg met organen voor instituten voor verstandelijk gehandicapten, voor geestelijke gezondheidszorg en voor ouderenzorg.
  In onze regio is er het instituut Illmarinen, een dagverblijf voor mensen met een verstandelijke beperking in de wijk Vinkhuizen Groningen en het instituut Olm en Es een woon-werkgemeenschap in Appelscha.

- Ned. Ver. Antroposofische Artsen;

  De Nederlandse Vereniging van Antroposofische Artsen (NVAA) is de beroepsvereniging. Een van de activiteiten is het opleiden van antroposofische artsen en verpleegkundigen.
  Momenteel zijn er 66 gecertificeerde artsen.
  De Academie Antroposofische Gezondheidszorg is de opleiding voor artsen en verpleegkundigen. Momenteel zijn er 40 deelnemers aan de basisopleiding en 16 deelnemers aan de oriëntatie cursus 'Verpleegkunde en Antroposofie'.
  Daarnaast zijn er nog opleidingen voor maatschappelijke zorg en nascholingen voor verpleegkundigen en verzorgenden. Aan de Hogeschool Leiden zijn een aantal therapeutenopleidingen gevestigd.

Bijlage 8

Lokale organisaties Gezondheidszorg Groningen

- Verkennen lokale organisaties gezondheidszorg:
- Steunpunt mantelzorg Humanitas,
- Odensehuis -dementie-,
- Hamelhuis -kanker-,
- Logeerhuis De Opstap www.deopstap050.nl -tijdelijke huisvesting van zorgvragende of mantelzorger.
- Seniorenkrant Vlaiger,
- WIJ -voert voor de gemeente de Wet Maatschappelijke Ondersteuning uit,
- WMO -Wet Maatschappelijke Ondersteuning,
- ed.;

Andere regionale organisaties die (mede) op de antroposofie zijn geïnspireerd

- Een goed overzicht geeft www.antroposofieingroningen.nl
- Natuurvoedingswinkels
- Biologische slager
- Zuivere kleding
- Speelgoed
- BD land- en tuinbouw
- Zorginstellingen
- Diëtisten
- Autobiografisch schrijver
- Kinderdagverblijven
- Basisscholen
- Parcivalcollege, voortgezet onderwijs
- Christengemeenschap, beweging tot religieuze vernieuwing.
- ed.

Bijlage 9

VRAGENLIJST

Je bent lid van de Patiëntenkring. We zijn benieuwd naar je mening over een aantal onderwerpen en zouden het erg op prijs stellen als je de onderstaande vragenlijst invult en zo spoedig mogelijk - uiterlijk woensdag 21 september – terugstuurt.

VRAGENLIJST Patiëntenkring

Volgens de antroposofische geneeskunde is ieder mens voortdurend in ontwikkeling. Deze zienswijze heeft gevolgen voor de manier waarop wij ziekte en gezondheid benaderen. Ziek-zijn is een teken dat we uit evenwicht zijn geraakt. Een ziekte wekt krachten op in ons lichaam om het evenwicht te herstellen. Ziekte daagt ons uit om niet alleen 'de oude' te worden, maar echt 'beter' te worden. Ziekte heeft in die zin dan ook een zinvolle rol in de ontwikkeling van de mens.

1. Wat vind jij als lid van de Patiëntenkring dat patiënten nodig hebben zodat zij actief en bewust aan hun helingsproces kunnen werken?
……...
……...
……..

2. Wat heb jij als lid van de Patiëntenkring nodig?
……...
……...
……...

3. Wat zou jij als lid van de Patiëntenkring zelf kunnen bijdragen, zodat bijv. de artsen/therapeuten hun werk goed kunnen verrichten?
……
……..
……...……...

4. Het Therapeuticum biedt momenteel onderdak aan:
Antroposofische artsen, en de volgende therapieën op antroposofische basis
☐ Euritmietherapie
☐ Integratieve kinder- en jeugdtherapie
☐ Kunstzinnige therapie
☐ Massagetherapie
☐ Lichaamsgerichte psychotherapie en traumatherapie
☐ Uitwendige therapie

Mis je iets in dit aanbod? Zo ja, wat?
……..

5. Jaarlijkse bijdrage aan de Patiëntenkring
De jaarlijkse bijdrage van de leden aan de Patiëntenkring wordt besteed aan:
☐ Geven van voorlichting
☐ Aanbod van cursussen
☐ Ondersteuning aan antroposofische ondernemingen en initiatieven
☐ Uitbrenging van een periodiek
☐ Bereikbaarheid van deskundige antroposofisch geïnspireerde gezondheidswerkers bevorderen
☐ Belangen van patiënten behartigen
☐ Financiële ondersteuning van behandelingen voor minder draagkrachtige patiënten (TOP-regeling)

A. Kruis aan welke doelen je belangrijk vindt.
B. Mis je nog iets? Zo ja, wat?
……
……

6. De Patiëntenkring organiseert regelmatig activiteiten rond antroposofische- en andere thema's.
Kruis aan welke activiteiten je belangstelling heeft/hebben:
☐ Workshops
☐ Lezingen
☐ Informele ontmoetingen met andere leden van de Patiëntenkring

Bewustzijnsgroepen waarin je samen aan je eigen ontwikkeling en gezondheid werkt
Lotgenotengroepen, bijv. ziektebeelden, mantelzorg etc.
Gezamenlijke activiteiten, bijv. samen timmeren, schilderen, koken
Anders, nl.
……..……..……

7. Zou je een bijdrage willen leveren aan de Patiëntenkring, bijv. een lezing of workshop organiseren? Of heb je misschien zelf nog ideeën? Mogen we je daarvoor benaderen? Zo ja, hoe kunnen we je dan bereiken?
……
……

8. Ruimte voor opmerkingen:
……
……

Bedankt voor het invullen! Werkgroep Patiëntenkring september 2022

Samenvatting Enquêteresultaten

Vragen 1 en 2 (Wat hebben patiënten nodig? - Wat heb jij nodig*?*)
Er was nogal wat overlap tussen de antwoorden op vraag 1 en 2, vandaar dat de antwoorden samengevoegd zijn. Men wil overwegend een gelijkwaardig, open en holistisch contact met de arts.

Vraag 3 (Wat kun je zelf bijdragen?)
Deze vraag is bijna 30 keer niet ingevuld. 14 mensen vulden in dat ze financieel konden bijdragen, 13 anderen zagen hun bijdrage in een goede voorbereiding van het bezoek aan de arts.

Vraag 4 (Mis je iets in het huidig aanbod?)
Het aanbod aan therapieën en activiteiten die de Patiëntenkring organiseert wordt in deze vragen genoemd en er wordt gevraagd of men iets mist in het aanbod. 38X is dat niet het geval.
Zie verder na vraag 6.

Vraag 5 (Waar moet de jaarlijkse bijdrage aan besteed worden?)
Men kon meerdere hokjes aankruisen.
Hoog scoren de bijdrage aan de TOP-regeling (58x), de belangenbehartiging van de patiënten (60x) en de bevordering van bereikbaarheid en deskundigheid van antroposofische zorgaanbieders (49x). Maar ook voorlichting (54x) en cursussen (49x) scoren goed.
Minder, maar toch nog genoeg belang werd gehecht aan een periodiek (31x) en het steunen van initiatieven en ondernemingen. (31x).
Er werd 44x niets ingevuld.

Vraag 6 (De PK organiseert van alles. Voorkeur?)
Er lijkt met name belangstelling te zijn voor lezingen (50x), met workshops en bewustzijnsgroepen als goede tweede (35x) en derde (28x).
Hier is 24x niets ingevuld.

Vraag 4, 5 en 6 (Mis je iets in het aanbod? Suggesties)
Een groot scala aan onderwerpen passeert de revue. Een paar voorbeelden: muziektherapie, voedingsadviezen, psychotherapie, aankleding wachtruimte, leesgroep, bewegen voor ouderen, antroposofische bibliotheek.

Vraag 7 (Wil je een bijdrage leveren? Inhoudelijke ideeën?)
Maar liefst 17 personen boden hun diensten aan! Deze varieerden van het geven van een lezing of workshop tot het gezellig maken van de ruimte en het verbeteren van de communicatie.

Conclusie
Ook al is het oorspronkelijke doel – uitbreiding van het bestuur – nog niet bereikt, de grote winst van de enquête is een veelheid aan ideeën waarop door het bestuur of door werkgroepen voortgeborduurd kan worden en een geweldig aanbod van menskracht.

NB.
De uitgebreide uitwerking van de enquête is aanwezig bij de Werkgroep.

Bijlage 10

GESPREKSPUNTEN voor de HUISARTSEN

1. **Hoe kun jij als arts de Patiëntenkring actief nieuw leven inblazen?**
   (Alleen al door er op te attenderen + eventueel folder meegeven)

2. **Wat heeft de Patiëntenkring nodig?**

3. **Wat vind jij dat patiënten nodig hebben zodat zij actiever en bewuster aan hun helingsproces kunnen werken?**

4. **Wat zou jij als huisarts inhoudelijk aan de Patiëntenkring kunnen bijdragen?**
   Bijv. aanwezig zijn bij vergaderingen en of bijeenkomsten; vragenuurtje; workshops/lezingen geven

5. **Wat verwacht je dat de Patiëntenkring voor jou kan betekenen? Wat zou je willen?**

6. **Wat vind je van de huidige praktijkstructuur?**

7. **In hoeverre lukt het je om de patiënten op antroposofische wijze te benaderen en behandelen?**

8. **Hoe zie je de toekomst van de praktijk?**

Bijlage 11

Sociale Driegeleding

Aan de samenleving is af te lezen dat er drie domeinen te onderscheiden zijn die onafhankelijk van elkaar dienen te worden ingericht. Vermengingen leidt tot verkeerde krachtwerkingen. Alles wat met het in de wereld brengen van ideeën uit de ideeënwereld te maken heeft wordt gezien als het Geestelijke of Culturele leven; alles wat te maken heeft met het bevredigen van behoeften om te kunnen leven wordt als het Economisch leven gezien; en alles wat te maken heeft met het maken van afspraken en regels wordt gezien als het Rechtsleven. Er leeft de wens deze inrichting ook in de Patientenkring Groningen werkzaam te laten zijn.

In het voorjaar 2022 had het PKG-bestuur John Hogervorst uit Assen uitgenodigd hier een inleiding over te geven.
Rudolf Steiner is in de eerste wereldoorlog gevraagd hoe de samenleving ingericht kan worden en heeft daar ook adviezen over gegeven aan de diverse partijen. Steiner verbond de slogan van de Franse revolutie 'Vrijheid-Gelijkheid-Broederschap' met deze drie domeinen:
Vrijheid in het geestesleven bv. de arts en de patiënt is vrij therapie en behandelaar te kiezen;
Broederschap in het economisch leven bv. inkomen van alle therapeuten in de regio is onafhankelijk van hun activiteiten met patiënten, concurrentie wordt actief vermeden en
Gelijkheid bij het maken van afspraken. Daar hebben de besturen van Vereniging, huisvestingsstichting en (vertegenwoordigers van) behandelaars een ordenende rol. Natuurlijk zijn de statuten van de betrokken rechtspersonen daarbij leidend.
Het lijkt erop dat de sociale driegeleding intensiever uitgewerkt en werkzaam gemaakt kan worden in de wereld van de door de antroposofie geïnspireerde gezondheidszorg in de regio Groningen.

Bijlage 12

De Overheid en de zorgverzekeraars

De zorgkosten stijgen nog altijd verontrustend. Dat komt onder meer door de vergrijzing. Maar ook door het eigen succes van de gezondheidszorg: er blijven meer mensen langer leven. De overheid en de zorgverzekeraars hebben al talloze maatregelen genomen om de kostenstijging om te buigen. Dat heeft erin geresulteerd dat alleen nog de middelen die 'evidence based' -door bewijs aangetoond- nog vergoed worden. Voor antroposofische middelen betekent dat er maar weinig vergoedingen over zijn.

Waar enkele jaren terug de vereniging Antroposana nog een afspraak voor een op de complementaire zorg toegesneden zorgpolis kon afspreken is dat nu niet meer mogelijk.

En dan te bedenken dat in de negentiger jaren ambtenaren van het regionale ziekenfonds RZG nog met enthousiasme konden uitrekenen dat de antroposofische zorg aantoonbaar goedkoper was dan de reguliere zorg! Als bij patiënten de klachten door de behandeling verminderen is dat toch het eerste wat als bewijs gewicht in de schaal moet leggen.

Ook tijdens dit onderzoek wordt duidelijk dat ook de reguliere zorg niet tevreden is over de opzet van de gezondheidszorg. Een Haags Malieveld vol ontevreden huisartsen bijvoorbeeld. 'Langere consulttijd' het komt bekend voor. Maar ook bijvoorbeeld de vrije artsenkeuze staat onder druk.

Bijlage 13

Lijst mogelijke inhoudelijke bijdragen Patiëntencafé

Ideeën als proeve van haalbaarheid.

Groningen	speelgoed
Groningen	uitwendig therapeut
Groningen	presentatie van hun werk
Mensingeweer	Antroposofische Fysiothotherapie
Groningen	natuurlijke voeding
Groningen	Integratieve Kinder- en Jeugdtherapie
Assen?	Psychiater
Groningen	huisarts praktijkhouder
Groningen	Kunstzinnige therapie (Vaktherapie)
Groningen	BD slager
Groningen	Lichaamsgerichte psychotherapie en Traumatherapie
Groningen	kanker
Groningen	dagverblijf verstandelijk beperkten
Groningen	Pasen
Groningen	Pinksteren
Groningen	st jan
Groningen	Michaël
Groningen	sinterklaas
Groningen	kerst
Groningen	Chinese geneeswijzen
Groningen	Huisarts
Eelde	psycholoog
Mildam Frl	autobiografisch schrijven
Groningen	borstvoeding, lactatiedeskundige
Groningen	Duurzame voeding
Groningen	dementie dagverblijf
Appelscha	antroposofische woon / werkgemeenschap
Onnen	Duurzame landbouw
Thesinge	psychiater dwangneurose
Groningen	logeerhuis positieve gezondheid NO Ned Somatisch Onverklaarbare Lichamelijke Klachten (SOLK)
Groningen	Voortgezet Onderwijs autobiografisch schrijven
Eelde	Duurzame landbouw
Groningen	steunpunt mantelzorg
Groningen	Euritmietherapie
Groningen	Huisarts
Groningen	Duurzame kleding
Groningen	exploitatie Noorderhaven 32
Groningen	GGZ Praktijkondersteuning
Groningen	Meditatie
Groningen	Uitwendige therapie
Groningen	Massagetherapie
Groningen	muziektherapeut
Assen	geriatrisch arts dementie
Groningen	antroposofisch kinderdagverblijf
Groningen	Basisonderwijs
Groningen	uitvoerder WMO
Groningen	wet maatschappelijke onderste